

# Heendam-Hondsdam (Damme)

Prof. J.E. De Langhe

De stad Damme dankt haar naam aan de in de 12e eeuw opgeworpen dam op de waterweg, nl. de Ee (hyperkorrekt Ede), die Brugge met de zee via de Zwijn-Zinkval-delta verbond (1) (2).

Volgens een zin uit de kronieken van Sint-Bertinus (1180) heette de nederzetting aldaar oorspronkelijk *Hendam*. Iets later duikt een tweede naam *Hondsdam* op. De Flou (3) beschouwde die in een zegel staande naam als "apokrief", ongeloofwaardig, maar het is thans bewezen dat hij inderdaad heeft bestaan. Sinds de 13e eeuw is het *Dam* en tenslotte *Ten Damme*, *Damme*. Wat betekenen die oude namen *Hendam* en *Hondsdam*?

1) *Hendam* (lees *Heendam*) betekent niet "Dam op de Een of Ede". Zo'n verklaring is onwaarschijnlijk om fonetische en grammatikale redenen. De van de waterloop Ee afgeleide damnaam zou *Eedam*, *Edam* luiden, zoals de Hollandse gemeentenaam *Edam*.

Er moet dus elders gezocht worden. Ik zie geen andere uitweg dan het oude woord *heen*, een in talrijke Noordnederlandse plaatsnamen (o.a. in Biesbos) gebruikte plantnaam, thans nog levend in Groningen en Friesland. Enkele voorbeelden zijn: Hensloot, Heenvliet, Heenplaat e.a. Het mooiste voorbeeld is wel *Eendracht*, Zeeuws water ten N.O. van het eiland Tolen: *Heendrecht* in 1248 (drecht = waterloop) (4).

De "heen" genaamde plant is riet, zegge of bies, nader bepaald Scherpe zegge (*Carex acuta*) of Stijve zegge (*Carex elata*) en Zeebies (*Scirpus maritimus*). Heen is trouwens de officiële Nederlandse naam van de laatstgenoemde soort, een algemeen in de kuststreken (ook bij ons) groeiende plant langs waterkanten, in sloten en op schorren, met voorkeur voor iets brakke grond. Het is natuurlijk niet met zekerheid uit te maken welke soort met heen in Heendam bedoeld is: riet, zegge of zeebies. Na het opwerpen van de dam werd de afgesloten geul snel overwoekerd door riet, een uiterst vitaal en bovendien nuttig gewas, dat met de harde dolkscherpe toppen van zijn lange uitlopers door de harde kleigrond boort. Zou Heendam dan Rietdam zijn? Zeebies is eveneens een snelgroeiend, krachtig gewas met lange, van knollen voorziene wortelstokken, van groot nut voor het versterken van dijkvoeten en daarom beschermd in de polders.

Over de oorsprong van de plantnaam heen heerst grote twijfel. Volgens sommige taalkundigen is het een Germaans woord, dat verwant is met het Griekse *koonos*, dat scherpe punt, scherpe kegel betekent. Dit past wel voor de voornoemde rietdolken, alsook voor de kegelvormige bloeiwijzen van de bedoelde zeggen en biezen.

2) Is de naam *Hondsdam* via *Honddam* ontstaan uit *Heendam*? Neen! *Hondsdam* is geen volksetymologische interpretatie van *Heendam*. Het komt wel meer voor dat een plaats oorspronkelijk twee namen

(1) M. COORNAERT, Waar en wanneer is Damme ontstaan? in: *Rond de Poldertorens*, 28, pp. 51-84.

(2) Ik schrijf niet Zwin, maar Zwijn, wegens de uitspraak met scherpe i.

(3) K. DE FLOU, VI, kol. 243.

(4) H. J. MOERMAN, *Nederlandse Plaatsnamen*, 1956.  
M. SCHONFELD, *Nederlandse Waternamen*, 1955.

heeft, waarvan de ene de andere verdringt of waarbij ze allebei blijven bestaan, de ene in de ambtelijke schrijftaal, de andere in de volksmond. Hier is Heendam verdwenen en is Hondsdam afgesleten tot Dam, Damme.

De naam *Hondsdam* met bindings-s tussen de elementen *hond* en *dam* kan op verschillende wijzen worden verklaard.

Eerste verklaring. De bedoelde bindings-s is een schakel, gebruikt naar analogie met plaatsnamen op basis van persoonsnamen, wellicht als z.g. "personifikatieverschijnsel", zoals bijv. in de plaatsnamen Diksmuide en Zandshoofd (Nieuwpoort in de 12e eeuw), waarin de woorden *dik* en *zand* geen persoonsnamen zijn. Als we een dergelijke verklaring aannemen, is het eerste element van Hondsdamme een waternaam *Hont* of *Honte*: *Hontsdamme*. Als er zo'n *Hont* of *Honte* in de buurt van Damme heeft bestaan, dan heeft deze verklaring wel een stevige grondslag.

Tweede verklaring. Ik geef de voorkeur aan een meervoudige, meer voor de hand liggende verklaring, volgens dewelke de bedoelde medeklinker tussen de twee elementen van de naam de genitiefuitgang van de persoonsnaam *Hondo* is. Dus *Hondo's dam*, *Hondsdam*. *Hondo* of *Hundo* (Germaans *hunda-* = canis) was een algemeen verspreide mansnaam, die we in talrijke toponiemen aantreffen: Hondegem, Hondelingen, e.a.

Wie was die *Hondo*? De bouwer van de dam? De pachter van de dam die er zijn vee liet grazen? De man die bij noodweer een bres had gedicht? Wie kan het weten!

Met deze etymologie begrijpen we nu ook beter het volksverhaal volgens hetwelk een bres in de dam kon worden gedicht door een hond erin te werpen en ze daarna vol te storten met aarde. Een verhaal, gesuggereerd door de eertijds nog algemeen begrepen naam van de dam.